

IDURREKO AMAREN SAKRISTAUA (Ipuia)

ARKOTXA tar JOSU

Itsasoaren burrunba ikaragarriak. Galdona bailara guztia gau osoan lo egin gabe, erne eduki zuen. Hasi Mutrikuko zingiratik, eta Saturrarango ondartzaraino, kardaldea olatu aparrez egun guztian zuri-zuri egon zen, baina ekaitza, benetako ekaitza, ez ohitua urtearen garai hartan, ilunabarrean hasi zen. Itsas-maldako harkaitz artetik gora irteten zuten olatu indartsuaren dunboitzak, beldurgarriak ziren. Gainera, hodeiak, hibaika euria hustu zuten, eta errekek gainezkaturik, uholez, bide, zelai eta ibarrak urpetu zituzten.

Idurre, Andonaegitarren oinetxe zaharra, itsas-maldatik hurbilen zegoena zen, eta bertako biztanleak, gauerdian, zarata izugarri bat entzun zuten, eta ondoren haize txistu zorrotzen artean, ulua hilkitzu zarraiztaleak. Ezbehar gogorra susmatu zuten, eta egunsentiarte otoitzean gau luzea igaro.

Andonaegitarrak, gizaldi bat aurretik, amu arrantza utzi, eta inguruetakoa haritz eta pagoekin, itsasontzi eta zulak egiteko Idurren bizitzea erabagi zutenetik, entzuten halako ekaitzik eza-gutu. baina entzutea bazuten beren gurasoei, itsasikara urte asko aurretik gertatu zela, eta Euskalerriko izpazterra, dena aldatu zela.

Goizaldean, ekaitza baretu zen, eta Idurrekoak, itsas-malda gaintetik, zer ikusiko beldurrez izpazterra azterkatu zuten. Harrituta geratu ziren, Saturrarango ondartzan ia ondarrrik etzegoen, leizarren azpian, lehen ikusten etziren harkaitzak zeuden, eta Txori-etxe azpian...

—Aita! —Kosmetxok deihadar egin zuen—. Aita! begira Txori-etxe pera. —Begiratu zuten eta bart denak susmatu zutena, han zegoen, haizozalezko itsasontzi baten erdikada harkaitz artean sartuta. Ikuskizunak bihotza kiskurtzen zuen—. Aita! —Kosmetxok berriz dei egin zuen—. Han, hartzulo aurreko ondarrean gizon baten gorputza dago. —Bai, mutilak egia zion, ondar gainean, ohol zabal bateri helduta, gizon baten gorputza zegoen. Honez gero hilda dago, baina bada ez bada joan gaitezen. Bide txinurretik, txirrist eta laprast hartzulo ondora jetxi ziren eta gizonarengana hurreratu. Sabelaz gora jarri zuten, eta bihotz gainean belarria jarriaz entzunkatu.

—Bizirik dago! —Martinek oi u egin zuen.

—Azkar ibili gaitezen, ia oholarekin batera jasotzen dugun.

—Kosmetxo, zoaz izeko Marixarengana eta esan zer gertatzen dan.

Kosta zitzaien, baina etxe barreneko zelaira jaso zuten eta gero gurdi batean etxeratu zuten.

Marixa Idurreko, bizi ziren lau belaunaldietako zaharrena zen. Maitetsu eta maitatua, bere bizitz guztian lagunurkoari on eginaz igaro zuen. Sendabelar eta osagarri askoren berri zekien, eta itsas galdua bere esku utzi zuten. Berak egindako miritza batekin bizkar eta bularra igurtzi zizkion, eta estalki lodi batekin estaldu zuen. Marixa, aurki batean jarri eta otoitzean hasi zen: «Jauna, nik nere ahalmen txiroa jarri dut, orain dena Zure esku dago, dena. Zure borondatea egin bedi». Une batzuetara, Marixak estalkia jaso eta kordegabeari begirada bat egin zion. «Eskerrak Jauna, eskerrak —zion Marixak goruntz begiak ja-soaz—. Nere otoitza entzun duzu, eskerrak».

Beste une batean begiratu zion, eta... Marixa bihotz zarratada batean gelako ormararte atzerazka joan zen.

—Jesus, Maria eta Jose! Baina nola liteke hainbeste urteren buruan?

Bere adimena pizkanaka, pizkanaka, hogeitamabost urte atzeratu zen. Agata Deunaren egunerarte, bailarako zaindarien eguna. Hauzateroa guztia, ohitura zarrari jarraituaz, Meza Nagusia entzuteko Zaindariaren elizan batu zen. Aurreko be-saulki nagusian jarrita, Arbelaitz tar Paulo, Elorretako Jauna

zegoen. Marixa «Goikua», elizako serora arduratsuak, Elorretako Jaunaren keinuari men-eginaz, urrezko argi ontziak piztu zituen. Eliza, bete-betea eta dizdiratsua zegoen. Hirugarren meza txilinarekin batera, Aita Jose Benito Astigarribia altarera igo zen, urte guztian Santa Katalina Lekaimetxeko lekaimeak, ardura haundiz zaintzen zituzten elizkizun jantzi ederrak soinean zituela, eta Meza aurreko otoitzak esaten hasi zen. Apaizarekin batera, eliztarren artean bultzadaka igarazpidea eginaz, Yagoba, Idurreko seme nagusia altarera igo zen. Nolako ikara Marixaren bihotzak nabaitu zuen, eta nolako ikara orain ere gogoratzean nabaitzen zuen. «Gizonak errez malmuzten dire, baino Jaungoikoa ez —hasi zen esaten—. Nik Andonaegi tar Yagoba, Idurreko seme nagusiak, hau Arbelaitz tar Paulo, Elorreta etxeko Jauna, Jaungoikoaren aurrean, eta zu bere ministrari zeranen aurrean, salatzen dut, bere gurasoak. Arantzazuko Amaren aurrean. Ahalde Nagusien, lehengo borroka, hauzi eta irainak betiko ahaztutzeko egin zuten zina hautsi duela, zeren nere arreba Mirenek, dere erraietan daraman haurra, Arbelaitz tar Martin, Elorretako seme nagusiarena du, eta gizon honek, bere semeari ez dio utzi nahi, bere emaztegai, nere arrebaren bidez, nere sendiari egin dion irain sakona ordaintzen. Zure aurrean, Astigarrabiako Aita Jose Benito, eta gure Zaindariaren aurrean, zin egiten dut, behar den neurrian, nere sendiaren zintasuna ez bada iraingaintzen, nere burua zuzentzaile egiten detala. Nere sendiaren izen ona garestia da, eta bere salneurrian ordainduko da». Altaretik jetxi zen eta irtetzeko etzuen bultzadak egin beharrik izan, igarapidea egin zioten.

Aita Jose Benito Astigarribiako, Domingotarren Lekaide Buru Nagusia, Erreginaren aitorlea, hitz gabe eta zorabiatuta geratu zen. Bere begirakuneak eta bere senide haundizki Arbelaitzenak elkar jo zuten. Hau, arpegi margularekin belauniko zegoen. Eliza naiz eta arren bete egon, etzuen inork txistik egin. Bihotz hunkigarria une hura. Azkenez ospatzaileak jarraitu zuen, baina ondorengo ibil deuna eta erromeria galdu ziren. Marixa Idurrekok, bere begirakun xamurra Santa martiriari zuzenduaz belauniko jarraitu zuen. Negar malkoak, bere begietatik ihes egin nahi zuten, baina hura, bere lobaren errua azterkatzea izango zen eta etzuen nahi. Bere lobak egia esan zuen, une ez on eta ez beharreko tokian esan bazuen ere. Jeiki eta duintasun haundiarekin etxerako bidea hartu zuen. Bere jokabidearekin eliztarrak oraindik gehiago harritu ziren, lobaren

jokabidea onhartu zuela aditzera eman zuen. Anai arteko borrokak berrituko ote ziren? Ahaide Nagusien aipatu zen, eta hain zuzen ere, sendi biak ziren Ahaide Nagusietakoak, elkarren aurka gogor erasotakoak. Hausiko ote zuten zina?

Orma ikusezin batek Idurre inguratu zuen. Elorretako Jaunaren beldur zirenak, Idurrekoekin harremanak ebaki zituzten. Gaixoak etziren lehen bezela Idurreko Marixarengana joaten. Beti bihotz onez denak hartu zituen eta sendatu, baina... Elorretako Jaunaren eragipena haundia zen, eta jauntxu hura bere egipenetan burgaitz, zipotza.

Andonaegitarrak, indarrezko hutsuneari duintasunez erantzuten zioten, baina Yagoba, bultzagei eta beroak, bere ezintasuna eraman ezinik, etxetik alde egin zuen, eta nora inork etzekien. Aurrez, Mutrikun ospatu zen Gipuzkoako Batzar Nagusiarren aurrean, bere zina berritu zuen.

Halere benetako hilgaia Idurren bazegoen, Miren, xamur eta gozoa. Hilzoriarte maite zuen Elorretako Martin eta bere artean leiza sakondu egin zuten. Gajoa!

Hilabete gerora, beste gertaera negargarri batek bailara guttia bihotz-ukitu zuen, Elorretako seme bakar, nagusiak, bere aitarekin eztabaida gogor bat eduki ondoren, Saturrarango harkaitz haunditik bere burua itsasora jaurtiz galdu zuen.

Elorretako Jaunarentzat nahigabea birritan haundia izan zen. Seme gabe geratu zen, eta honek gainera, bere osaba Aita Jose Benito Astigarrabiakoaren aurrean Mirenengandik jaioko zen aurraren aitatasuna ezagutu zuen idazkiz, eta bere ontasunaren eskubideak haren alde utzi zituen.

Bere izena loitua ikusten zuen Elorretako Jaunak. Bere ondorengoa sasikumea izango zen eta Idurreko odolarekin nahastua. Bere beitasuna pare gabea iduritzen zitzaion.

Lehenaz gainera, sendi bien adiskiditasunezko ahalbideak galdu ziren. Nahigabearen nahigabez, Miren, zoratuta hil zen, eta berarekin batean bere erraietako semea.

Gogorapen haiekin, Marixaren begi xamurretatik, arpegi xamurrera malko gaziak joan ziren.

—Izeko Marixa —ohetik ahots ahularekin Yagobak marmaratu zuen.

—Ixo, geldi —izeba zaharrak erantzun zion, bekokian laztan bero bat emanaz.

Yagobak ezin asmatu zuen nola ohol gainera igo eta iraun zuen. Ohola bestekaldetik Gaztelako itsas-ontziak, aurrekaldean eramaten zuten Zeruko Amaren irudia zen, eta bere besoetako Haur Jaungoikoa, Euskalerriko beste irudiak ez bezela, beste besoan zeraman. Yagobak, etxepeko gela batean irudia jarri nahi izan zuen, eta oraindik orain fededunak hantxen gurtzen dute. Itsasoko Ama Euskalerrian bera bakarrik da, itsasotik etorri bai-zen Idurrera.

Idurreko semearen itzulpen mirarizkoa, ahoz aho, inguruetan zabaldu zen. Bere izugarritzko gertaldiak eta ekaitzen galdu zuen ontasunketa neurri gabeak, entzule guztiak ikaritzen zituen.

Itsas-gizon, zori-salearen itzulpenarekin, bailaran kondatzen hasi ziren gauza harrigarriak.

Agerraldi alegizkoak ikusten zituzten, batzuetan gizon beltz haundiak, besteetan deseintzen ziren mamuak, abar eta abar. Izeko Marixak berak ere agerpen bat ikusi zuen, eta bere esanetara, Yagobak, zizpadun izkilua hartu eta mendira atera zen. Bereala elkar aurkitu ziren, Pagoa!! Nagusi!! Besarkada bero batean hestutu ziren.

Zu zinan beraz agerpen eta mamua.

Iskutamena argitua geratu zen. Ekaitzaren egunetik bertatik, altxonarren kutxa berekin zuela, han inguruan ibili zen Idurreko Yagobaren morroi zintzoa.

Idurreko Yagobaren morroi beltza eta bere kutzako ontasunak ikustera, zenbatu ezin ahala gende joan zen. Lehenengo aldiz gizon beltz bai ikusten zuten, eta aho zabal berari begira egon. Pagoak berak ere, hain leku eta gizon ezberdinak aurkitu zitun euskaldunak, horregatik ibili zen Galdona inguruetan aursartu ezinaz inorengana hurreratzen.

Pagoa benetan ona zen eta laister etxeko denak maitatu zuten. Izeko Marixak batez ere maite zuen, bere ustetan, Pagoak bere loba Zeruko Amaren irudiaren gainean ipini zuen salbatzearren. Belar-sendagintzan, Pagoaren jakitasunarekin bere jakintasuna aberastu zuen.

Urte bete aldera, Pagoa indartsua zen eta euskal kiroletan iaioa egin zen, baita txapelketak irabazi ere. Idurreko «Beltza», entzute haundikoa egin zen. Bere eskabidez, ekaitzetik Yagoba salbatu zuen Zeruko Amaren arduraduna nahi zuen izan eta, horregatik ipui honi Idurreko Amaren Sakristaua izena jarri diot.

Zituela larogeitamabost urte inguru, Maiatzaren bostean, bere Amatxoren oinetan hil zen.

Pagoa hil zen, baina Idurreko Ama oraindik bizi da, ikusi nahi duenak, Galdonako kanpin ondoan, eskubira, itsas aldera, Idurren aurkituko du, antxen dago.